

חידושי הרש"ש
[א] אמר (ליה)
רבי אלכסנדר
אין לך ברי. כן לר"ך
לומר. ומיבית ליה
טעות סופר:

אמרו יושר
[א] אשרי אדם
שורתו ייסוריו.
זה אשרי שפירטו,
וכן אשרי אוחו
שמורתך תלמדנו,
ענגנו חלף יסוריו,
שהא ער בלי שניה,
לעסקו בתורה. רבי
ישע בן לוי אמר
שהא תני ביוסוריו,
כי יסורין שלן בהם
ביטול תורה כן חיים
ומשוחים: שלום
לך בר חורין. מלך
על דברים, יסורין
נס עסק התורה,
כי אשרי אשר יוסר
ועסקו בתורה:

(א) פתח אשרי הגבר. משום דבעי לפרש שאמר יעקב מי
שומר ליסורים די כו' מיייתי האי קרא דמפרש ביה רב השועיא
המתסור אומר יה ואידי דמיייתי ליה האי קרא מפרש ליה (יפה
תואר): ואם בא להקפיד ומתורתך תלמדנו. כלומר באתם
הוא האושר האמת והתכלית העליון
לאדם, כי היסורין ממרפס לב האדם
ומזככו לטוב רק אולי ידמה האדם
שלא כן הוא, כי נוח היה לו אם יש
בשלוה ואז היה עוסק בעבודת השם,
ילמוד מתורתו יתברך מה שקרה
להאבות שהיו לדיקים גדולים וזדואי
בשלותם היו עוסקים בעבודת ה'
ועם כל זה צו עליהם יסורים ולא
הקפידו כי ידעו כי לטובתם הוא:
ביון שיצא. דדבר ה' מאלרו
ומולדתו: רעבון. כמו שאמר ויהי
רעב בארץ וירד אברהם מלרימה:
אשריו לאדם. שישורין באין
עליו מכח התורה שנאמר
ומתורתך תלמדנו. כן לר"ך לומר
(נור הקודש). והיינו כמה דלמרינן
(סנהדרין כו, ב) למה נקרא שמה
תושיה שמשתה כמו של אדם. וזה
שומר אשרי לאדם כו' כלומר
שהמש כמו וחיינו על ידי התורה
עד כי צא ליד חולה ויסורין. ובלות
אמת הביא הטובת אשריו לאדם
שורתו יסוריו: של אהבה. הן
שנאמר אשרי הגבר אשר
תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו.
רבי חייא בר אבא אמר רבי
יוחנן אלו ואלו יסורין של
אהבה שנאמר כי את אשר

פרשה צב

[מג, יד] "וְאֵל שְׂדֵי יִתְּן לָכֶם
רַחֲמִים", אֲרַבִּי פְּנַחַס בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִין
דְּצִיפּוֹרִין פָּתַח: (תהלים צד, יב) "אֲשֶׁרִי
הַגִּבֹר אֲשֶׁר תִּיֶסְרֶנּוּ יְהוָה", וְאֵם בָּא
לְהַקְפִּיד, "וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנִי", מַה
בְּתֵיב בְּאַבְרָהָם, (בראשית יב, ב) "וְאַבְרָהָם

(א) אשרי הגבר. עיין לעיל (מ, א) ומה שכתבתי שם, ועיין
ברכות (ה, א). ומה שאמר אס צא להקפיד דייק מה שנאמר
ומתורתך וכו' ופירש שצ"ח אופן הוא באשרי כשילמדו מן התורה
איך לקבל היסורים בלא קפידא ממקום שיש ללמוד, והראשון הוא
מאברהם עיין שמות רבה (ו, ד) שכן
מילחך ויעקב ועוד מכמה מקומות:
אין מבטלים אותו. שהיסורים
כשעור שיכול לטוב ולא לבטל
מן התורה: כי את אשר יאהב.
וכמו שאמר בספרי ונאחזקן פיסקא
(ג) ואהבת את ה' אלהיך, איך, והיו
הדברים אשר אנכי מלמד וגו', וכן
אהבת הקב"ה לאדם על ידי התורה
כמפורש הרבה:

וְאֵגְדֶלְהָ שִׁמְךָ", בִּינֵן שִׁינְעָא קַפְץ עֲלֵיו רַעְבּוֹן, וְלֹא הִקְפִּיד וְלֹא קָרָא
תְּגַר, אִף אֵת אִם בָּאוּ עֲלֶיךָ יְסוּרִין לֹא תֵהָא מְקַפֵּיד וְלֹא קוֹרָא
קְטִיגוֹר, אָמַר לִיה רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי: אִין לָךְ אָדָם בְּלֹא יְסוּרִים,
אֲשֶׁרִי לְאָדָם שְׂיִסוּרִים בָּאִים עֲלָיו מִן הַתּוֹרָה, שְׁנַאֲמַר "וּמִתּוֹרַתְךָ
תִּלְמַדְנִי", יֵאמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל יְסוּרִים שְׁהֵם בָּאִים עַל הָאָדָם
וּמְבַטְלִין אוֹתוֹ מִדְּבַרֵי תוֹרָה יְסוּרִים שֶׁל תּוֹכַחַת הֵם, אָבֵל יְסוּרִים
שְׁהֵן בָּאִים עַל הָאָדָם וְאִין מְבַטְלִין אוֹתוֹ מִדְּבַרֵי תוֹרָה יְסוּרִים שֶׁל
אֲהָבָה הֵן, בְּדַבְּתֵיב ° (משלי ג, יב) "כִּי אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחֵ", רַבִּי
חֲמָא חֲזָא חַד סְגִי נְהוּרָא יְתִיב לְעִי בְּאוּרִיזְתָּא, אָמַר לִיה: שְׁלוֹם
לָךְ בְּרַחֲמֵיךָ, אָמַר לִיה: מֵהֵיכָן שְׁמִיעַ לָךְ דְּהוּא גַבְרָא בַר עַבְדִּים,

מסורת המדרש
א. לעיל פרשה מ'
ילקוט סדר לך לך
רמז ס"ז. ילקוט
תהלים רמז ס"ז:
ב. ברכות דף ה' כל
הענין:

אם למקרא
וְאֵשְׁרָה לְנוּ גְדוֹל
וְאֵבְרָהָ וְאֵגְדֶלְהָ
שְׂפָדָה וְהָיָה בְּרַבְּחָ:
(בראשית יב, ב)
כִּי אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה'
יֹכִיחֵ וְקָבַח אֵת בֶּן
יִרְצָה:
(משלי ג, יב)

ענין יוסף
(א) אמר רבי
אלכסנדר אין לך
אדם בלא יסורין
אשריו לאדם כו'.
מלאכי פירוש כי
הנה יסורים כוללים
לא יחסרו מכל אדם,
כי אדם לנפול יולד,
גם מלאכי כוללים
המתרגמים
כלל, והנה על זה
אין אושר מיוחד לו
כי אם לכל אחד לפי
ענינו. אך אשרי הגבר
אשר מלבד היסורים
הכוללים עוד באים
עליו יסורין טובים
ביחוד עליו כי אז
אשריו. ומה יהיה
האושר לזה, הלא הוא
שיזכה לתורה, והוא
יתברך ישפיע בו למוח
תורתו (אלשיך):

ירי משה
[א] אין לך אדם
בלא יסורין. פירוש
קוביא הוא זה, וסרין
אשרי לאדם יסורים
באים עליו מכח
התורה וקל לטובין:

מתנות כהונה

(תהלים צד, יב) אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. רבי
חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אילו ואילו יסורים של
אהבה הן דכתיב (משלי ג, יב) אשר יאהב וגו'. והכי מוכח
בפרק קמא דברכות (ה, א) ועיין שם: חזא בוי. ראה עור אחד
שיש ועסק בתורה ואמר רבי חמא לאותו עור שלום עליך בן חורין,
אמר ליה מהיכן שמעת שאני בן עבד שאני היה עבד ונשתחרר,
והיה עבור שלך קוראו בן חורין שאני עבד ונשתחרר, עבד,
ואמר ליה רבי חמא לא בשביל כך קראתיך בן חורין שאת בן חורין
לעולם הצא על שהוא בעל יסורין, ואפילו הכי היה עוסק בתורה:

נחמד למראה

בטינו אינו יסן, בטינו אינו יסן, עסק בתורה אינו יסן, זה ער זה ער
יעוין שם. בזוהר דעסק התורה נחשב ליסורין, וזהו שאמרנו כל העוסק
בתורה יסורין בדילים ממנו משום דכל מגמת פניו הוא שלא יהיה אדם
בלא יסורין כדי שלא יאכל עולמו. ואם כן זה שעוסק בתורה רבי יש
יסורין ואין לר"ך ליסורין אחרים. וזה שאמר רבי אלכסנדר אין לך אדם
וכו' אשריו לאדם יסורים באים עליו מן התורה, מכח עסק התורה
בזה ניול מיוסורין אחרים הבאים על האדם בגופו ודו"ק:

אשר הנחלים

בנפשו מולם שהוא גדול מהם ויכול לקבל שלווה ורב טובה. והביא זה
לפתיחה במה שאמר מתפלל יעקב: באים עליו מן התורה. ופירש
המתנות כהונה מכח שעוסק בתורה, וזהו כמאמרם (ברכות ה, א) איהו
יסורים של אהבה כל שאין בהם ביטול תורה. ולכן סיים אם מבטלין מן
התורה הם רק יסורין תוכחה על עון שקדם לו לא להצריפו ולזככו יותר,

[א] ואם בא להקפיד ומתורתך תלמדנו. כלומר, באמת הוא
האושר האמיתי והתכלית העליון לאדם, כי היסורין מצרפין לב
האדם ומזככו לטוב, רק אולי ידמה האדם שלא כן הוא, כי נוח היה
יה אם ישב בשלוה ואז היה עוסק בעבודת ה', ילמוד מתורתו ית'
מה שקרה להאבות שהיו צדיקים גדולים ובריהו בשלותם היו עוסקים
שלא כן הוא, כי נוח היה לו אם ישב בשלוה ואז היה עוסק בעבודת השם,
ילמוד מתורתו יתברך מה שקרה להאבות שהיו לדיקים גדולים וזדואי
בשלותם היו עוסקים בעבודת ה' ועם כל זה צו עליהם יסורים ולא
הקפידו כי ידעו כי לטובתם הוא: ביון שיצא. דדבר ה' מאלרו
ומולדתו: רעבון. כמו שאמר ויהי רעב בארץ וירד אברהם מלרימה:
אשריו לאדם. שישורין באין עליו מכח התורה שנאמר ומתורתך תלמדנו.
כך לר"ך לומר (נור הקודש). והיינו כמה דלמרינן (סנהדרין כו, ב) למה נקרא שמה
תושיה שמשתה כמו של אדם. וזה שומר אשרי לאדם כו' כלומר
שהמש כמו וחיינו על ידי התורה עד כי צא ליד חולה ויסורין. ובלות
אמת הביא הטובת אשריו לאדם שורתו יסוריו: של אהבה. הן שנאמר
אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. רבי חייא בר אבא אמר רבי
יוחנן אלו ואלו יסורין של אהבה שנאמר כי את אשר

והדושי הר"ל
 רבי פנחס
 רבי הושעיא
 נגד גול הקדוש
 הן הוא רגליו
 הן אבינו יעקב
 הן שני נגד אבותם
 ומה פלא. לכאורה
 הן לו ישיבות לכהן,
 ולמה לפת מנזח
 הן שילוח ממזרים,
 ומה דקרא יעקב
 שם רבים דרש
 מן קיימת ים סוף
 ומה פלא. יעקב
 יעצנו בו ישראל,
 הן אלו היה כתוב
 מן הדעה הכתובה
 ולמה בראשית ופרק
 הן האלו קרא דרש
 הן מן הפתח יעקב
 הן, ורשם הם
 למקום מים רבים כמה
 הן אמר ושעיה י,
 הן הן המון וגו'. ועל
 הן היה חזק ודרש
 למקום מים רבים על
 קיימת ים סוף כמו
 שכתבתי:

אמרי יוסר
 מה שלוקה לפני
 הדין ואומר יה
 הן נראה שששים
 הן לכן חול ולשון
 למן רטוב לומר כבר
 (קפי וי. ויש אומרים
 שדין אמרו תיטיבנו,
 ולא תסור ולא כרחה:

אמר רבי יודן בתיב בו. סבירא ליה כר' יוחנן שאלו ואלו יסורין
 קל אהבה ומתורתך תלמדנו (שכתוב זה שעבד יולא לחירות זמן
 ועין ומינה ילפינן ליסורין) קל וחומר מן ועין וכליתא דפרק
 קמא דברכות (סס): אשר תיסרנו ה' אין בתיב באן. כלומר
 דהוי ליה למירא שם ה' ולמה דקדק
 לומר כאן שם י. ועל זה אמר בזה
 שהוא נדון לפני הדיין צועק
 ומצטער ואומר יה יה די די.
 כלומר אם הוא נדון לפני הדיין
 זעמנו יכול לנטוק ולומר יה יה די
 די (פירוש זלשון סורסי יה פתרונו
 די. ובעל מוסף הערוך כתב זלשון
 יוני הוא לטקה ולוחה. והמתנות
 כהונה כתב יה יה לשון לעקת חלל
 כמו האל זלשון הקודש). גלימר
 שיטפה לו חסד לוותר לו מקלט
 להיות לו די ביסורין הללו. ולכן נקט
 נמי לשון יה לרמוז לפנין לשון די,
 שבהיותו הקדוש ברוך הוא מטפל
 בכבודו ובעמלו זדינו לפעמים
 נעתר לו בזמקת לומר די בזה ולא
 יותר ומבטל הגזר דין: מי שעתידי
 לומר ליסורים די. פירוש לפתיד
 לבוא ומחה ה' אלהים דמטה מעל
 כל פנים וגו' (ושעיה כה, ח). ולפי
 שאין דבר לפתיד אלא אם כן יש
 כבר מעין דומתו קלת זעולס הזה
 כדליתא דפרק שני דצבת (ל, ז), לכן
 אמר מי שעתיד לומר ליסורים די
 יאמר ליסורי די (וכו הקודש). אמנם
 בזמנא דליתא מי שאמר לשמים
 וארץ די כו' עיין סס: (ב) על זאת
 יתפלל כל חסיד בו. ומפרש
 לה בזמון לפת מנזי החשבון, ועל
 זה אמר אל שדי וכדבסמוך. ואידי
 דקיימינן בהאי קרא מייתי נמי חידך
 פירוש וחד מינייהו לפת מנזי הנפש,
 ולכן מייתי עלה ענין זדי וחבריו
 ונתבארו חסד פרשה ס"ז עיין סס:
 בי טוב חסדן מחיים. כלומר כי
 עוז חסדך בשכר עולם הבא מחיים
 של עולם הזה. ואמר שפתי ישבחוך,
 היינו כדלמרינן בזמנא דועיין
 ילקוט תהלים תפאל) שהדיקים גם
 בקבר שפתוח דובבות זדידי שכן
 ותהלה (וכו הקודש):

אמר: לא, אלא שאת בן חורין לעולם
הבא, אמר רבי יודן: בתיב (שמות כא,
 כו) **"ויאם שן עבדו או שן אמתו ופיל**
לחפשי ישלחנו", ומה הללו שאינן
בכל גופו של אדם אלא באחד מאבריו
אמרה תורה "לחפשי ישלחנו", מי
שיסורים באים עליו שהן בכל גופו של
אדם על אחת במה וכמה, רבי פנחס
בשם רבי הושעיא אמר: "אשרי הגבר
אשר תיסרנו ה'" אין בתיב כאן אלא
"אשר תיסרנו יה", בזה שהוא נדון
לפני הדיין, צועק ומצטער ואומר: יה
יה די די, כך אמר יעקב: מי שעתיד
לומר ליסורים די, הוא יאמר ליסורי:
די, שנאמר "ואל שדי יתן לכם רחמים
לפני האיש וגו'":

ואם שן עבדו. דורש קל וחומר סמוס שהוא בלשני וזהו ומתורתך
 תלמדנו וכלל, וכשיטת ר' פנחס בריש הפרשה: ואומר יה יה די.
 בזמון ערוך יה הוא לטקה זלשון יוני. ופירש אשרי וכו' בזמון שלא
 יזבל מתפלה ולטקה יה די הושיעני ועל פי מדה ממעל זלשון יוני
 דורש כאן מדה ס"ז מיוחד בזמון
 ומדה ט', ועיין לעיל (יב, י) על פסוק
 ביה שמו וכן כאן: כך אמר יעקב.
 בזה שהזכיר יעקב שם שדי נוטריקון
 שיאמר די היינו לנרות ומאחר שבסוף
 תעשה כן גם עתה עשה ואמור די
 ליסורי. ועיין מתנות כהונה: (ב)
 זבדי בן לוי. לעיל (סז, ז) שמות
 רבה (נכ, ג) זשינו: רגליו של
 יעקב. דורש מה שנאמר (תהלים
 לז, ו) רק לטקף מים רבים, משמע
 שמי שהיה זשטף מים רבים הם
 ישראל זים סוף התפללו זשטף מים
 רבים אליו לא יגיעו, ומה שאמר כל
 חסיד לרבות יעקב שהיה עמם זים,
 וכמו שנאמר (שם קיד, ח) זלאת
 ישראל וגו' הים ראה ויטס שישראל
 ראה את הים כשנס, וזהו מה שאמר
 כאן ראה נסים, וכן כולל אברהם
 ויחנק זמה שנאמר כל חסיד, ועיין
 לעיל (סז, ה) ושם נסמן עיין ילקוט

ב (תהלים לב, ו) **"על זאת יתפלל כל חסיד", יבדי בן לוי ורבי יהושע**
בן לוי ורבי יוסי בר פטרון, תלתייהון אמרין אליו קרנא בד
דמכין, חד מנהון אמר "על זאת יתפלל כל חסיד", (שם לג, כא) "פי
בו ישמח לבנו", ואוחרנא אמר: (שם כג, ה) "תערך לפני שלחן",
(שם ה, יב) "וישמחו כל חוסי כך וגו' ", ואוחרנא אמר (שם פד, יא) "פי
טוב יום בחצריך", (שם סג, ד) פי טוב חסדך מחיים, ויש אומרים
(שם לא, ב) "מה רב טובך". רבי פנחס בשם רבי הושעיה אמר:
נטל הקדוש ברוך הוא רגליו של יעקב אבינו והעמידן על הים,

רש"י
 לחפשי ישלחנו. בשזיל אכר אחד כך בשזיל כל גופו לא כל שכן, שאם יסורים באים עליו
 עונותיו מחולין: אשר תיסר יה. אין כתיב כאן דמשמע שמביא עליו יסורין מרחוק, וכן הוא
 אומר (תהלים קלת, ו) וגבוה ממרחק ידע הקב"ה מביא עליו יסורין מרחוק כדי שלא יהא קובל
 ומתענה, אלא אשר תיסרנו יה דמשמע שמיסר אותו פנים בפנים כדי שיהא קובל ומתענה,
 אשרה לזה: בזה שהוא נדון לפני הדיין ואמר לדיין די. שכל מי שזדון לפני הדיין כדי
 שיהא קובל ומתענה, אבל שלא זפניו אינו רואה שיהא קובל ומתענה: כך אמר יעקב אבינו
 מי שאמר לעולם די הוא יאמר ליסורי די שנאמר ואל שדי יתן לכם רחמים: (ב)
 תלתייהון אמרין תלת קריין מן דמכין. שלשה אמרו שלם מקראות כשנפטרו לעולמם:

מתנות כהונה

וי, ו) והוא קלת רחוק: שעתיד בו. כן היא גם כן גירסת
 הילקוט (רמז קמח). ורש"י גרס מי שאמר לעולמו די הוא יאמר
 לנרתי די: [ב] בד דמכין. כשמתו כלומר זשטפת מיתה ועיין כל
 זה לעיל (סז, ז).

אשר הנחלים

מים והידונים מעונש הגיהנם ויסוריו, והנפש היתה שמחה בעצמה כי
 נדבקת בו י', ואמרה כי בו ישמח לבנו. וגם השני אחו בזה וביקש
 שיותן לו שכרו הנצחי נגד צורריו והם המחטיאים, וחתם בישמחו כל
 חוסי כך וגו' כי שם שמחת הנפש נצחי באין מונע מאומה. והאחרון
 החבונין רק על שמחת הנפש ותענוגה, כי עיקר טובת הנפש רק שמה
 עת שנפרדת מן גיחה, וזהו עיקר התכלית העליון אשר חיי עוה"ז איננה
 נחשב למאומה נגד זה, וזהו כי טוב חסדך מחיים. והתבונן ברב טוב
 הצפון להנפש מן ההשגות הזכות שיהיו לה, מה שלא היה ביכולתה
 בעודה בחיים עם חומרה שהוא עיקר המונע והמחיצה הגדולה מלבוא
 לחצרות בית ה' ולהתענג מכבודו. והביא זאת לפה להתנחם על יסורי
 עוה"ז שהמה כאיו. כי עיסר הטובה הוא החיים הנצחיים: נטל הקב"ה

יה יה. לשון לעקת חלל כמו הה הה: די. די יסורים הבאת עלי
 ומטתה חלל ממני, ולפני הדיין דוקא שזידו לרחם עליו, מה שאין
 כן אם נמסר זיד השליח ששליחותו עושה בלי חמלה. ומלאתי יה
 הוא הדיין הממונה על זיית של עולם כללעיל דפרשה בראשית

בן חורין לעוה"ב. שאין אתה עבד לתאוותך ואין מושל וכן חורין גדול
 מזה, וזהו בן חורין בעיני עוה"ב, וגם בעוה"ז הוא בן חורין מעונש
 שלא ירא ולא יהיה נבנע מאומה: שהם בכל גופו. ובדואי בזכות זה
 יהיה ניצל מעבדות ומעונש: בזה שהוא נדון בו די די. כי שם הוי'
 הוא כולו רחמים ואין עונש ורע מאומה, רק שם ה' [יה] הוא קצת
 ממונן בדין ולכן קראוהו דיין. ושם שדי הוא מלשון די כאילו האדם
 מבקש מלפניו ית' אף שהמה יסורי אהבה עם כל זה יאמר ליסוריו די,
 כי יצריך לבו ויניחו לישב שליו ושקט בעבודתו ית'. והרכיבו בזה שני
 דרשות מן שם ה' [יה] שנאמר שם ומן שם שדי שנאמר פה: [ב] בד
 דמכין. בעת יציאת הנפש אשר הוא עת ההתבודדות והמחשבה הזכה
 למנוחה עונש לתורה. רבו וניצח הזאת רחמים רחם הגנו הצער

מסורת המדרש
 ג. ירושלמי עבודת
 כוכבים פרק ג'. לעיל
 פרשה ס"ז. שמות
 רבה פרשה ל"ב.
 מדרש תהלים סוף
 מזמור ה'. ילקוט סוף
 חיי שרה רמז ק"י.
 ילקוט ישעיה רמז
 ט"ז. ילקוט תהלים
 רמז טש"ט:

אם למקרא

ואם שן עבדו או שן
 אמתו יפיל לחפשי
 ישלחנו תחת שני:
 (שמות כא:ב)
 על זאת יתפלל כל
 חסיד אלקי לעת
 קצא רק לטקף מים
 רבים אליו לא יגיעו:
 (תהלים לב:ו)
 פי בו ישמח לפני פי
 בשם קדשו בחקותי:
 (שם לג:א)
 תשרף לפני שלחן
 נגד צדך וישמח
 בשמך ראשי פוסי
 רגלי:
 (שם כג:ה)
 וישמחו כל חוסי כך
 לעולם ויגנו וחסד
 עלינו ויעלנו כך
 אחיבי שמך:
 (שם ה:יב)
 פי טוב יום בחצריך
 מאלף בתרתי
 הכתובת בבית אליה
 מהור באהלי רשע:
 (שם פד:יא)
 פי טוב חסדך מחיים
 שקפי לשבחוקי:
 (שם סג:ד)
 מה רב טובך אשר
 צפנת לי יראד שקלת
 לחיים כך נגד בני
 אדם:
 (שם לא:ב)

ידי משה

אמר לא אלא
 שאתה בן חורין
 לעולם הבא. פירוש
 מה שקראתי אותך
 זכ חורין לפי ששל
 ידי יסורין הוא נעשה
 כן חורין כמו שעבד
 יולא על ידי שן ועין
 לחיות, לכן קראתי
 אותך כן חורין ודוק:

אמרי יושר

[וב] כל חסיד [וגו] לעת מצוי תבשר. התפלל שלא יראה שטף המטיקים ומשטיגי גיהנום, רק עלם לו מאלו. על ורך שלשה כמות ילאות לקראת הלדיק ומטובות קד אלו. עוד התפלל להאחר על הזינו טעם גן עדן, תערוך לפני שולחן. והאחר בזה, הטעם לא מחולק לבד, רק העיקר אל ענייני הטעמי העולם הזה הנזוה, כי אין האור נכר אלא ממור הארץ, כי טוב יוס בתורה. והאחר ילאות, בזמנים רבים, מה רב טובך רגלי האבות העמיד. והוא יתפלל כל חסיד, ואמר לשטף לא יעז אליו רק יתקב: לעת מצוי היום. היום תפילת מנחה. נשלה יחא אדם יאר בתפילת המנחה וברכות ו צ: לעת מצוי חשבוני. הטעם, שגראה שטף כעם בעולם:

[ג] לפני האיש זה הקדוש ברוך הוא. כי יש מדות אחרות ויש על דין. זה רחמים לפני אש מלמה, ובפרט כי יאה משוללת בעלמה מרחמים:

ישראל סבא. דאי לבני ישראל היינו בית יעקב מעט לפני, אלא ישראל סבא: לעת מצוי היום. מפורש בירושלמי (ברכות פ"ד ה"א) אמר רבי יוסי בן גינאי יהי חלקי עם מתפללים עם דמדומי חמה בכל יום. מאי טעמא על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוי לעת מצוי על יום. כלומר בעת יליאת החמה ובעת שקיעת החמה שהיום נגמר ומתמלה: לעת מצוי הדין. כלומר בראותו כח הדין הממששם וצא לעולם מאז יתפלל לבני יהיה נספה בלא משפט על ידי פגעים רעים דמשנתנה רשות למשחית אינו מבחין כו' (נור הקודש): לעת מצוי הנפש. כדמסיק עלה בתנחומא (סימן י) דלמר ר' יצמטאל אין לך קשה מליאת הנפש. האריך יולאה ר' יוחנן אמר כפקטורין יולאה מתוך הוושט וכו'. וכן הוא צפרק קמא דברכות (ה, א): לעת מצוי החשבון. שכשיראה האדם שהוא עת מצוי חשבון שכבר הגיע מספר מפקד הטובש הראוי לו, ועם כל זה הוא בלרה, ראו לו לבקש רחמים מלפני ה' וכענין דליאל שכשחשב שגלס קן צבל נקן אל לבו להתפלל שמה גרם החטא. והו גס כן מה סמיים כיון שראה יעקב אבינו שנתמצה החשבון. פירוש שראה שכמו שהוא היה נפרד מאצו עשרים ושנים שנה כנגד זה היה ראוי לו שיעטר בפירוד יוסף עשרים ושנים שנה. וכשראה שעכשו נגלס החשבון ועדיין לא נמלא יוסף התחיל לשפוך תחנונים ואל שדי יתן לבם רחמים. דככל דבריו הוא

ההלים ע"ה (רמז תמיט): נגד אבותם. ואין אבות אלא אברהם ויחזק ויעקב וסיפיה דקרא צקע יס ויעצרים: לעת מצוא וכו'. ולא פירש מה מלא, על כן דורש על פי מדה ממעל מלשון מימי וסוף, ועיין בסוף הפרשה: מצוי היום. לעת מנחת ערב שהוא עת רגון כאלויהו בזה הכרמל: לעת מצוי הדין. כשצאים לרות תכופות רחמנא לילגן ומתפללים מתוך לרה, וכן לעת מימי החשבון היסורים כנגד הטובות שהוא דקדוק החשבון, וכמו שמבואר קהלת רבה (ו, מה) פסוק אחת לאחת למלא חשבון עיין סם, ובירושלמי ברכות (פ"ד ה"א) ועיין לעיל (מט, יג) ועיין במדבר רבה (ט, כד): (ג) ויתן אותם לרחמים. תהלים (קו, מז) אלו י' השבטים כמו שנאמר (הושע ב, ג) אמרו לאחיכם עמי: אחר ואת בנימין. עיין לעיל (סימן ו) בן אחר: שכולתי שכלתי. על פי מדה י' ב' פשמים ולא יתק:

וְאָמַר לוֹ: רְאֵה נְסִי שְׁאֲנִי עוֹשֶׂה עִם בְּנֵיךְ, הֲדָא הוּא דְכְתִיב (תהלים קיד, א) "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, יִשְׂרָאֵל סָבָא, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר: אַף רַגְלֵיהֶם שָׁל אַבוֹת הָעַמִּיד עַל הַיָּם, הֲדָא הוּא דְכְתִיב (שם עח, יב) "נָגַד אַבוֹתֶם עֲשָׂה פְלֵא". (תהלים לב, ו) "לְעֵת מְצֵא", לְעֵת מְצֵי הַיּוֹם, יִלְעַת מְצֵי הַדִּין, לְעֵת מְצֵי הַנֶּפֶשׁ, לְעֵת מְצֵי הַחֲשׁוֹן, בֵּינָן שְׂרָאָה יַעֲקֹב אַבִּינוּ שְׁנַתְּמֵצָה הַחֲשׁוֹן הַתְּחִיל שׁוֹפֵךְ תְּחִנוּנִים, וְיֵאל שְׁדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים וְגו'."

ג רבי יאשיה בן לוי פתר קריא בגליות: [מג, יד] "ויתן אותם לרחמים", [מג, יד] "לפני האיש", זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שמות טו, ג) "ה' איש מלחמה ה' שמו", [מג, יד] "ושלח לכם את אחיכם", אלו עשרת השבטים, [שם] "אחר ואת בנימין", זה שבט יהודה ובנימין, [שם] "ואני כאשר שכלתי בחורבן ראשון, [שם] "שכלתי בחורבן שני,

מסורת המדרש ד. ברכות ח'. ירושלמי ברכות פ"ד. תנחומא כאן סי' י"ד: ה. ילקוט כאן רמז קמ"ט: ו. סוטה מ"ב. ודף מ"ה. סנהדרין ל"ג ודף ל"ז:

אם למקרא
בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז: (שם קיד:א)
נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים: קרה צען: (שם עח:א)
ויתן אותם לרחמים לפני כל שבטיהם: (תהלים קו:מז)
ה' איש מלחמה ה' שמו: (שמות טו:ג)

כ"י

כיון שראה יעקב אבינו שנתמצה החשבון. שהיה מדקדק הקב"ה:

מליאת יוסף (כדכסמוך מושלח לכם אחיכם אחר). ובהכי ניחא ליה מאי דנקט שם שדי שפירשו די מה שנטעמתי כיון שנתמלה החשבון. וזה הסיוס הוא כל עיקר הדרוש שפתח במקרא דעל זאת יתפלל: (ג) פתר קריא בגלות כו'. שנגלה רוח הקודש בפיו לרמוז גס על העתיד וכדמסיק ויפה תואר: הקדוש ברוך הוא שנאמר ה' איש מלחמה. ורענו לומר שמת רחמינו טבבר על מדה דינו שעליה נקרא איש כאומר ה' איש מלחמה. וכבר מלינו על דרך מה שאמר צפרק קמא דברכות (ו, א) שהקדוש ברוך הוא מתפלל יהי רגון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי כו' ויפה תואר) ועיין ברמז: ושלח לכם את אחיכם אלו עשרת השבטים. כלומר שדיבר עם כנסת ישראל מדלת עם הארץ אשר נשאר שוממים בקרב הארץ הקדושה, כי עוד תהיה לכם נחמה בשבט ה' את שיבת אחיכם אלו עשרת השבטים (נור הקודש): אחר ואת בנימין זה שבט יהודה ובנימין. כי הם היו תמיד לאחים בממלכה אחת:

מתנות כהונה

ומלאתי צילקוט תהלים (רמז תשיח) ששם תנחומא וז"ל לעת מצוי הנפש, וכן שנו רבותינו ז"ל (אבות דרבי נתן פרק לא) אל תאמין בעלמך עד יום מותך עד כאן לשונו, פירוש שיתפלל כל אדם שתלא נפשו בטרהה בלי חטא ועון ולא יהיה לדיק בעיניו: מצוי החשבון. שנגמר ונתמלה כל החשבון ועשה כל מה שצידו לעשות, יתפלל אחר כך להגם יתצרך, כמו שגמלו עשה כל יעקב כפגעו בעשו אחיו, וכן כאן אחר כל המעשים אמר וכן שדי וגו', וכן משמע בפירש"י שפירש זה לשונו שנתמלה החשבון שדי מדקדק הקב"ה: שנתמצה. גרסיקן: [ג] ויתן אותם לרחמים. סיפיה דקרא לפני כל שזביהם (תהלים קו, מז): הכי גרסינן כאשר שכלתי בחורבן:

של אבות. אברהם ויחזק: הכי גרסינן לעת מצוא. והוא סיומא דקרא דלעיל על זאת יתפלל כל חסיד: מצוי היום. שנתמלה ונגמר היום ויתפלל מנחה עם דמדומי חמה, וכן הוא בירושלמי פרק תפלת השחר (ברכות פ"ד ה"א) צהדיא, ובפרק תמיד נחשט (פסחים פ"ה ה"א): מצוי הדין. יש לפרש שמדבר צדיין שלא יכשל במצוי וגמר הדין להוליו לאמתו, וכמו שאמרנו חז"ל בסנהדרין צפרק קמא (ו, ב) ברעות נפשאי לקטלא קאילנא והלואי שתהא יליאתי בציחאי, וכן אמר הכתוב (משלי כב, כג) וקבע את קובעיהם נפש, וכן מלאתי בלצן אברהם: מצוי הנפש. כלומר בשעת מיתה, וכמו שדרשו חז"ל צפרק קמא דברכות (ה, א) לעת מצוא זו מיתה שנאמר (תהלים סה, כא) ולמות תולאות,

אשר הנחלים

איננו אתו, וחדשים לבקרים כי יהיה רוחו עוד הפעם. ומצוי הנפש זהו מיתה ממש, עת כלות הנפש מהגוף בלי שוב עוד. ומצוי הדין, שיתפלל בעת הגמר דין ואולי ליום הכפורים שאז שעת גמר דין לאדם. ומצוי החשבון בביה"ב, ועיין יתפלל בעודו בחייו שיגאל מזה. ומסיים שיעקב הבין שעתה הוא גמר החשבון, כי יוסף איננו ושמעון איננו וגם בנימין יקחו, אז התחיל לשפוך תחנונים מאוד כי ראה כי מרבה להכיל יסוריו, ולכן שפך כעת את כל לבו: [ג] בגליות. כבר פירשתי כי מעשי אבות סימן לבנים, וכל עיקר יראת יעקב כי פחד פן ח"ו לא יהיו הי"ב שבטים, ואז נתבטל מעלת ישראל והשלמתו, ולכן ביקש על בניו וכוון לכל השבטים, וביקש שיתן ה' רחמים לפני האיש. ובמקש העיקר מיד ה' על בניו אחריו, ומרמו ג"כ על הגליות שיהיו באחרית הימים, כי

ליסורי ישראל מה שיקרם באחרית הימים, וביקש על עצמו ועל בניו כי כל מעשי אבות סימן לבנים, ולהיות כי הים נקדע בזכות יוסף כמו שאמרנו הים ראה ויגוס מה ראה ארונו של יוסף, והנה יעקב ביקש על בניו ורמו להם ג"כ על אבידת יוסף כמו שכתוב ושילח את אחיכם [זה שמעון] אחר [זה יוסף כפרשי], ואז נצנצה בו רוח הקודש שיוסף בעולם ואז יתכן להיות קריעת ים סוף שזהו עיקר הבקשה, ואז ראה במחזה שעתיד הים להקדע והראהו במחזה כאילו רגליו עומדים על הים. ונרמו זה בספק על זאת יתפלל כל חסיד גו' רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו. הבן זה, אף שהוא דרך דרש עם כל זה יתכן לתווד זאת: לעת מצוי היום כו' הדין, הנפש, החשבון, כיון כו'. דרש מלת מצוי על כמה פנים שפירשו על הגמר והשלמה. כמו מצוי

יודישו הרד"ל
 וכן אל תיראו
 אלהיכם ואלהי
 אבותיכם בין
 מותכם בין
 מות אבותיכם
 נתן לכם מטעם
 וכל מקום כספכם
 בא אלי. כן לך
 לומר, ופירושו נתן
 לכם מטעם מכל
 מקום, מהיה מקום
 שהיה צד לכאן, ואינו
 עליו כי כספכם בא
 אלי ונתתי צדא מניעא
 בו, ח ודריק:

אמרו יושר

וזהו מלמד שדוחפין
 אותו לחוץ. והוא
 לעיל קאמר ויבא
 אליו את האנשים
 ויגשו אליו, ויאמר ויגשו
 אל האיש אשר על בית
 הקבר וידברו אל פתח
 הבית, אלא שאף על
 פי שהיה הוא צדיק,
 וכן שומעין עלמן
 חלפין בתחבולה:
 וירדה היא לנו.
 והיא ירד ירדנו, שני
 ירדות מצוי מטלות:
 בהדין צרצורא.
 פתח כתיבי עגול
 חתון, כי האכלו
 והקפידו אחר לכתם.
 והוא דיק את שמעון,
 רבי והגדלה בגופו:

זה השלטון. וחידי דקאמר לעיל זה הקדוש ברוך הוא קאמר
 השתא זה השלטון אף על פי שאין חידוש בדבר, ואמר גם כן בנימין
 כמשמעו, משום דזרשאל דריש ליה על שצט בנימין (ויפה תואר): זה
 יוסף. שנגלה רוח הקודש בפיו בלא כוונה. וכדליתא בחדתא בראשית
 נגמלת לו רוח הקודש קימעא קימעא
 התחיל מתנבא בדפלתו שכל בניו
 קיימים בו. ושלא לכם את אחיכם
 זה יוסף, אחר זה שמעון, ואת בנימין
 כמשמעו, עד כאן לשונו. אבל בפירוש
 רש"י בחומש אחיכם זה שמעון אחר
 לרבות את יוסף. וכתב הגור הקודש
 דהעיקר כגרסת רש"י דיוסף הוא
 נדרש מרובי: (ד) אין והבן אלא
 שבת. דערב שבת היה שמעון
 להכין ליום המחרת. ושני דברים
 לזה לטובת טבח צמוד היסם ללכול
 עם אחיו, והשני להכין לו ליום
 מחרת ללורך שבת: הדיא אמרת.
ששמר יוסף את השבת. ואף
 על פי שיוסף שמר את השבת קודם
 מתן תורה מכל מקום שלח את אחיו
 בשבת שחרית כדכתיב הבורק אור
 וגו', כיון דליניהו בלאו הכי מעולם לא
 נהרו במלות שבת באשר עדיין לא
 נלמנו עליו: מלמד שהיה דוחפין
 בפנים. והם דחפו אותו לחוץ.
 כלומר דחפו אותו בדברים מעט
 מעט להחזיקו עוד בחון כי נתיירא
 לגשת פנימה פן יתגס עם במאסר
 מפני עלילת הממוז, עד שאמר נגשו
 שלום לכם אל תיראו וגו' מאז נגשו
 פנימה. ולפיכך אחר זה נאמר שנית
 ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף
 דמשמע הבאה אחר הבאה וכדפירש
 רש"י בחומש: ירידה היא לנו.
 מדכתיב ירד ירדנו, ולאמרו כן מפני
 שרצו להתגלל על דבר הכסף השב
 באמתחתם כי אינן מהדיעות שיתנו

**"בְּאֶשֶׁר שְׁכַלְתִּי" בְּחֻרְבָן רֵאשׁוֹן וּבְשֵׁנֵי
 לַא אֲשַׁבֵּל עוֹד. דְּבָר אַחֵר, "וְאֵל שְׂדֵי
 יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לַפְּנֵי הָאִישׁ," זֶה
 הַשְּׁלֵטוֹן, "וְיִשְׁלַח לָכֶם אֶת אַחֲיֵיכֶם," יִזְהַ
 יוֹסֵף, "אַחֵר" זֶה שְׁמִיעוֹן, "וְיָאֵת בְּנִימִין"
 בְּמִשְׁמְעוֹ, "וְיֵאֲנִי בְּאֶשֶׁר שְׁכַלְתִּי" בְּיוֹסֵף
 "שְׁכַלְתִּי" בְּשְׁמִיעוֹן, לֹא אֲשַׁבֵּל עוֹד:**

ד [מג, טו-יז] **"וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים יָגוּ וַיָּרֵא
 יוֹסֵף אֹתָם וְגו', וְהָבִי, "וְיֵאֲנִי הַבֶּן"
 אֶלֹא שְׁבַת, הִיךְ מִה דְאֵת אֹמֵר (שם טו, ה)
 "וְהִיָּה בְיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ יָגוּ", הַדָּא
 אֲמָרָה שְׁשֻׁמֵר יוֹסֵף אֶת הַשְּׁבַת קוֹדֵם
 שְׁלֹא תִנְתֵּן. [מג, יז-יט] **"וַיַּעַשׂ הָאִישׁ
 יָגוּ וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יָגוּ וַיִּגְשׁוּ אֶל הָאִישׁ," מְלַמֵּד שֶׁהָיָה דוֹחֵף
 בְּפָנָיו וְהָן דוֹחֵפִין אוֹתוֹ לְחוּץ. [מג, כ] **"יָרַד יַרְדֵּנוּ," יָרִידָה הִיא לָנוּ,
 בְּאַרְצֵנוּ הָיִינוּ מִפְּרָנְסִים לְאַחֲרֵים, עֲכָשִׁי צְרִיכִין אָנוּ לְפִרְנָסְתָּךְ. [מג,
 כג] **"וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֵל תִּירָאוּ יָגוּ", " בֵּין בְּזוֹכְתֵכֶם בֵּין בְּזוֹכֹת
 אֲבוֹתֵיכֶם, [שם] "אֲלֵהֵיכֶם ... נִתֵּן לָכֶם מִטְּמוֹן יָגוּ", " מִכֶּל מְקוֹם [שם]
 "בְּסִפְכֶם בָּא אֵלַי". [שם] **"וַיִּוָּצֵא אֲלֵיהֶם אֶת שְׁמִיעוֹן," רַבִּי חֲגִי בְּשֵׁם
 רַבִּי יִצְחָק אֹמֵר: בְּהִדִּין צְרִצוֹרָא עָבִיד בְּשֹׁאֲסָרוֹ, בְּדַכְתִּיב (לעיל מב,
 כד) **"וַיֹּאסֵר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם," [מג, כה-כו] **"וַיִּכְבְּנוּ ... וַיָּבֵא יוֹסֵף יָגוּ" :**************

רש"י

(ד) ויוצא עליהם את שמעון עבד כהדין צרצורא. כלרור של שמן שהוא רחב, כך היה רחב ושמן:
 עין צלל אחרים כי הם נכבדי ארץ אשר כסף לא יחצונו: בין בזכותכם בו. לרור לומר שהם היו זוכים גם מלד עלמם גם מלד אבותם
 וזה שאמר נתן לכם מטעם מכל מקום (ויפה תואר): בין בזכות אבותיכם. דלם לא כן אלהי אביכם למה ל: בהדין צרצורא עבד
 בו. שנטשה עב ושמן כלרור של שמן שהוא רחב, כך היה רחב ושמן עכ"ל, ודייק מדכתיב לעיניהם וכדלעיל:

מתנות כהונה

[ד] שהוא דוחפין בו. עיין בפירש"י בחומש: הכי גרס רש"י וילקוט
 (רמו קמט) **בהדין צרצורא עבד.** יש לפרש שהיה הומה ונוער
 וכועם עליהם על שהניחוהו לאסור אותו, ולכן לא אמר ויולא את
 שמעון אלא ויולא אליהם שלהם ואליהם היה היליאה שביטל מהליהם

נחמד למראה

[ד] ויגשו אל האיש. מלמד שהיה דוחפין בפנים והן דוחפין
 אותו לחוץ. לכאורה יש להקשות מנא להו שתי דחיפות הללו. אך יסורין
 על פי מה שכתב רש"י בפירוש החומש על פסוק (מג, יח) אנתנו מובאים
 זה לשונו אל תוך הבית הזה עד כאן לשונו, וכבר התבאר ההבדל שבין
 מלת אל שהוא מורה על הנגיעה והדיבור, ובין למ"ד המשמשת שהיא
 מורה על הקירוב, גם התבאר כי מנה שאמרו רז"ל (יצמות יג, ז) כל
 חיבה האריכה למ"ד בתחלתה הטיל הכתוב ה"א בסופה, תמיד הוא

אשר הנחלים

לב האיש לחמול עליהם ולא יתגולל עליהם, כי די ירידה להם שעד
 עתה היו מפרנסין לאחרים עכשיו מוכרחין הם לבקש אוכל, וא"כ היא
 ירידה כפולה: בזכותכם בו. והוא אלהיכם, ובזכות אבותיכם, והוא
 אלהי אבותיכם. והורכבו לזה, דבאמת אלהיהם ואלהי אבותיהם אחד
 הוא, רק הכוונה על זכות אבותיהם שלח להם אלהיהם מטעם: מ"מ
 כספיהם. כלומר יהיה איך שיהיה אבל זאת בורא כי כספיהם בא אלי,
 וכיון בזה להרחיק מן השקר, שבאמת בא אליו הכסף רק שהוא בעצמו
 צוה לתת בשקיהם ולכן לא אמר להיפך כספיהם גו' ואח"כ נתן לכם

מסורת המדרש
 ז. אגדת בראשית פ'
 ע"ד:
 ח. במדר' פ' י"ה.
 תנחומא סדר בשא
 סימן ל"ח. תנא דבי
 אליהו רבב פרק כ"ו.
 מכילתא ריש בשלח
 פ"א:

אם למקרא
 ונתנה ביום הששי
 והכינו את אשר
 יביא ונתה משנה על
 אשר יקטפו יום זום:
 (שמות סו:ה)

ידי משה
 [ד] כהדין צרצורא.
 עיין מתנות כהונה,
 אבל שמעתי פירוש
 שנעשה שמעון עב
 ושמן ורחב כהדין
 ללוות של שמן שהוא
 עב מלד וקורין אותו
 לרור, כן היה שמעון
 מרוב טוב המאכלים
 שהאכיל אותו בבית
 האסורים:

שינוי נוסחאות
 (ד) ויכינו . . . ויבא
 יוסף. בדפוס וילנא
 המילים "ויכינו . . .
 ויבא יוסף וגו' " הם
 סוף פסקא זו. ויותר
 נראה שהם תחילת
 פסקא הבאה:

חידושי הר"ל
 [ה] ומריח בגביע.
 לעיל (ל), ו' ומדרש
 מגיל (פרשה א)
 הלשון מקיש בגביע
 וחס הלשון ככלד
 והוא מרגום גביע.
 והשיטתו בלשונם
 שלק נקראו מכשפי
 בגל כדלמי שהיו
 משמטין בכוסות,
 והם שתי כוסות
 שהזכירו בפרק חלק
 (פסחין ק"א, א):

חידושי הרש"ש
 [ה] הוקן אשר
 אמרתם זה יצחק,
 ויבא לי יצחק בקרב.
 וחולי הכונה למתי
 ויצא לעיל בפרשה
 הסמוכה (ל), ד'
 עזר יוסף שכל אחד
 יטב שמו ושם אביו
 וחס קטן, ואם כן על
 מיתך גם הם זכרו
 שם וקם יחוק:

אמרי יושר
 [ה] וירא את גר
 בן אמו. שהוא דומה
 לאמו, זהו בן אמו:
 נגנה לו אסנת.
 כי משלה שים היו
 הנשאות שמלת פניו:

(ה) מה עבד אבא. אביו של רבי חייל היה בצבל והוא בארץ ישראל, לכן שאלו רבי חייל מה עושה אביו כלומר העודנו חי: אמר לו אמך שאלה בך. לפי שאביו מת ולא רנה לומר לו בפירוש שאל להוליא דבר רע מפיו, לכן אמר לו שאלו שאלת בו כדי שיעין שאין אביו קיים וזהו משנה טעמו. ורבי חייל היה מסופק שאל לא השיבו כן בתבונה ובדעת אלא לפי שאל לו על אביו הודיעו שאלו שאלת בשלומי, וזהו אמר לו כמתמיה עליו אנכי אמרתי לך כזאת כלומר שאלתי על אביו ואתה השתני על אמי, וכוננת רבי חייל היה לראות מה ישיב. והו' הולך לומר לו שואלין על החיים ברי. ומכל מקום לא הוליא הכזורה מפיו שלא אמר לו בפירוש אבין את: הוקן זה יצחק. בלשון הוקן רמז גם ליתק שבא זכרונו בפתקין שהולרכו לכתוב שמו ושם אביו ושם זקנו. ואמר הזקן אשר אמרתם דזכרון בכתיבה היא אמירה (וספר לית חן). והם לא השיבוהו רק על יעקב וממילא יצן שילחק הוא מת: [ה] לפי שלא שמענו חנינה.

לעיל פרשה ע"ח: נטל את הגביע. לפי שהיה מדבק להסב לבנימן אללו ולא היה יודע כייל לעשות עשה כן כדלמי באתחומא סדר ויגש: ומריח בגביע. ולעיל פרשה ל"א אמר והקש בו, כי כן דרך הקוסם לשנות עבודתו לפי ענינו, כאן מריח שהוא דרך כבוד להשיבם בראש, ושם דרך בזיון לתתם כמרגלים: יהודה שהוא מלך ישב בראש. ולפי זה הזכור כזכורתו פירוש כמו (תהלים פט, כח) גם אני כזכור אתנהו: וכד ילידת ברי. כשילדתו אמו מתה: מן בגין ברי. כשציל זה יבא ויתן ראשו אלל ראשי, כלומר יבא אללי. אבל הם בשולחן לבדם וכאומרו ושימו לו לבדו וגו' וכן וישבו לפניו ולא בלדו (יפה תואר): נגנה לו אסנת נתן לו מנשה ברי. וכראה שגלה להם יוסף כי הוא אחי בן אמו ומשמחתם בו נתנו לו מנוטיהם. ובנימן ואחיו חשבו שלפי שזערו יוסף להביאו מחיק אביו היה מפייסו הוא ואשתו ובניו (יפה תואר): הדא הוא דרתיב ותרב משאת בנימן ממשאות כולם חמש ידות. כתב היפה תואר שאין המנות מעיקר המחבל כי לא יקח יוסף ואשתו ובניו מאלכס ויתנו לבנימן וישארו בלא אכילה, אבל המנות מיני מגדנות הבאות בסעודה, וחף אלה לא יחוייב שיאלכס האדם כל מה שנתנים לו, אבל דרך חיבה וכבוד מרצין לאדם מהם והוא אוכל כמזב לו:

(ה) רבי חייל רבה. עיין פסחים (ד, א): אמרתם לי. תיבת לי אינו ככתוב, ודברי המדרש הוא לפרש מה שאמר אשר אמרתם למי אמרו, ופירוש שאמרו ליוסף כמה שאמר שאל האיש לנו ולמולדתנו, וכשתבזו את שמותם וזו לא שאל רק מי הם אבותם, וכאן שאל אם הוא חי, ועל שתיבת הזקן מיותר

דורש על יחוק. אך בריש ויגש יב לנו אז זקן לא דרש, דשם טענת יהודה לעורך בזה רחמי יוסף, ויוסף כאן לא היה לריך לעורך רחמים. וילחק מת כשהיה יעקב בן ק"כ שנה, שהרי בן שישים הולידו זבן ק"פ מת ויעקב היה בן ק"ל כשעמד לפני פרעה הרי זה עשר שנים שמת: לפי ששמענו. עיין לעיל (פח, ז): יהודה שהוא מלך. מרומז כמה שנאמר (מג, לג) הזכור כזכורתו על פי מדה יו"ד שני כזכורים, וכמו שאמר (תהלים פט, כח) אף אני כזכור אתנהו. ומה שאמר וכן כולם, שנתן כבוד לזכורים מהאם להשיבם לפני הלעירים, ולפי זה ישבו כולם כסדר תולדותם, רק יהודה, ואם כן מה שאמר הלעיר כלעיריטו גם כן על יוסף ובנימן שנקראו לעירים כמו שאמרו לעיל (עג, ז), ורש"י בחומש כשיטת התחומא, ועיין לעיל (ג, ב, א, ה, ק, ח): ממשאות כולם. חמש ידות. פירוש שמתם ידות נתנו לו משאות, ופירש הפסוק ותרב משאת בנימן וגו', ואיך רבה כי חמש ידות

לית ליה אמה, בד ילידת ליה אמיה מיתת, מן בגין דא ייתי ויתן ראשיה גביה דידי, לפיכך [מג, לג] ויתמהו האנשים וגו' . [מג, לד] **וישא משאת מאת פניו וגו' , נתן לו יוסף ונתנה לו אסנת, נתן לו מנשה, נתן לו אפרים, וחלקו עם אחיו, הדא הוא דכתביב [שם] ויתרב משאת בנימן ממשאת כלם. [שם] וישתו וישברו עמו,**

רש"י
 (ה) שלום לעבדך לאבינו. אבל יחוק כבר מת: לפי ששמענו חנינה על י"א שבטים. דכתיב (ג, ה) הילדים אשר חנן אליהם את עבדך: בגין כך ויתן רישיה גבי דידי. כשציל כן יבא וישב אללי:

וכראה שגלה להם יוסף כי הוא אחי בן אמו ומשמחתם בו נתנו לו מנוטיהם. ובנימן ואחיו חשבו שלפי שזערו יוסף להביאו מחיק אביו היה מפייסו הוא ואשתו ובניו (יפה תואר): הדא הוא דרתיב ותרב משאת בנימן ממשאות כולם חמש ידות. כתב היפה תואר שאין המנות מעיקר המחבל כי לא יקח יוסף ואשתו ובניו מאלכס ויתנו לבנימן וישארו בלא אכילה, אבל המנות מיני מגדנות הבאות בסעודה, וחף אלה לא יחוייב שיאלכס האדם כל מה שנתנים לו, אבל דרך חיבה וכבוד מרצין לאדם מהם והוא אוכל כמזב לו:

מתנות בהונה

[ה] חמא. ראה: אמר ליה מה עבד אבא ברי. מה עושה אביו, כלומר העודנו חי, אמר ליה אמך שאלה עליך מה אתה עושה, אמר ליה אנכי אמרתי לך כזאת, כלומר שאלתי על אביו ואתה השיבותני על אמי: אמר ליה ברי. וממילא ידע שמת אביו: הבי גרסינן בליקוט על המתים, בך השלום ברי. ועל יחוק לא השיבוהו, וממילא ידע שמת, ולא אמרו לו בפירוש שאין

משיבין על הקלקלה (מגילה טו, א). ועיין עוד בערוך ערך אבא: חנינה בי"א שבטים. שנאמר (לעיל ג, ה) הילדים אשר חנן אליהם את עבדך, ועדיין לא נולד בנימן: יחנן בני. דאם לא כן יצרכך מצעילי ליה, או כהאי גוונא: בד ילידת ברי. כשילדתו אמו מתה: מן בגין ברי. כשציל זה יבא ויתן ראשו אלל ראשי, כלומר יבא אללי:

נחמד למראה

הנגיעה והדיבור, כיון שמתל הובאו לשון עבר הוא, ומלת מובאים לשון בינוני, ומבואר כי העבר הוא קודם בזמן אל הבינוני ואם כן אין ספק שגם הבינוני הזה יורה על הנגיעה והדיבור שהוא אל תוך הבית הזה, וכאן נאמר ויגשו אל האיש וגו' וידברו אליו פתח הבית ואמר כך נאמר

אשר חנן אליהם את עבדך ועדיין לא נולד בנימן. וענין החנינה הוא מתנת חנים הנתונה מה' ב"ה להאדם, וזה בירך יוסף לבנימין ג"כ לזה אמרו מלמד שהיה דוחפין בפנים והן דוחפין אותו לחוק, לומר שלאחר שהיו בפנים דחפו אותו לחוק לבד עמו פתח הבית. ודו"ק:

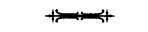
אשר הנחלים

[ה] אמך שאלה בך. לרמוז לו שאביו עוד אינו בחיים, אך הוא לא הבין עד שהוכרח לומר בפירוש. וכן יוסף הבין שלא השיבו על יצחק

מסורת המדרש
 ט. עיין פסחים ד':
 י. לעיל פרשה ע"ח:
 יא. לעיל פ' י"א.
 מתחומא סדר ויגש
 ס"ד. מדרש משלי
 פרשה א':

משנת רבי אליעזר

[ה] וישא משאות מאת פניו וגו' נתן לו יוסף. מה שנתן לבנימן חמש ידות להורות שהוא אחיו גם מאלו ויש לו ה' חלקים עמו יותר משאר אחיו, על פי הגמרא דלדה (לא, א) דשלושה שופים יש בלדס והאז טוקן חמשה דברים והאם חמשה דברים עיין שם:

עמו שתו. פירוש עמו בחברתו, ולפי שאין צוה חידוש דהא כתיב וישבו לפניו, לכן לר"ך לומר דלדיוקא אתא עמו ולא בלשון: לא טעם טעם ויין. כדאיחא לקמן פרשה ל"ח דליף מדכתיב נזיר אחיו. וכן הוא בפרק תולין (שבת קל"ט, א). שהיה מתענה על פרידת אביו על דרך זכר ויין לא בא אל פי:

נתנו לו, ואם כן לא רבו רק ד' משאות: עמו שתו. לקמן (לח, כ) נזיר אחיו, ופירושו שהיה נזיר עם אחיו וצבורו: עד שראו אותו. ואף שלא ידעו בו, אינהו לא חזו מזליהו, חזו אך הוא שידע הפליר צם ותישב צדעתם כאלו ידעו בו: (ו) על ביתו. לעיל (פד, צ) מנשה גרם לשבטים לקרוע, היינו

מה שנאמר כאן (מד, יג) ויקרעו שמלותם, ועיין (לח, ד) והוא תמן מנשה: את האור בני טוב. פסחים (ב, א) תפנית (ו, ב): (ז) זה אחד

אם למקרא

וירא אלהים את האור כי טוב ויברך אלהים בין האור ובין החושך: (בראשית א: ה) ויברך משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואני עשיתי פרעה ואני ערל שקטנים: (שמות ו: יב)

שינוי נוסחאות

(1) דלוייתא אנא עבדא. צ"ל "אנא עבדך", ד"עבדא" ל' נקבה, וכן הוא בילקוט. וכן להלן:

עמו שתו אבל חוץ ממנו לא שתו, דאמר רבי לוי: "כל כ"ב שנה שלא ראה אותן לא טעם טעם ויין, ואף הן לא טעמו טעם ויין עד שראו אותו, ה"א הוא דכתיב "וישתו וישברו עמו", עמו שתו, חוץ ממנו לא שתו:

ו [מד, א-ג] "ויצו את אשר על ביתו וגו' הבקר אור וגו' ", אמר רבי לוי: "עובדא הוה בדרומי, תמן חד פונדקי, והוה קאים ולביש זוגי בליליא ואמר להון דהוון תמן: קומו פוקו לבון דלוייתא אנא עבדא, והוון נפקין ולסטויא קדמין להון ומקפחין עליהון, ועלין ומפלגין עמיה, חד זמן אזל רבי מאיר ואתקבל תמן, קם ולבש זוגי, אמר ליה: קום פוק לך, דלוייתא אנא עבדא, אמר ליה: אית לי אַח ואנא יתיב מספי ליה, אמר ליה: ואן הוא, אמר ליה: בבגישתא, אמר ליה: ומה שמייה ואנא אזיל וקרי ליה, אמר ליה: בי טוב, כל ההוא ליליא אזל ההוא פונדקאה צוח על תרעא דבגישתא: בי טוב בי טוב, ולא הוה שום בר נש עני ליה, בצפרא קם רבי מאיר ושוי חמריה דיוזיל ליה, אמר ליה ההוא פונדקאה: אן הוא ההוא אַחוך דאמרת, אמר ליה: הא אתא ליה, (בראשית א, ד) "וירא אלהים את האור כי טוב":

ז [מד, ח] "הן כסף וגו' ", תני רבי ישמעאל: "זה אחד מעשרה קלים וחמורין שבתובים בתורה: "הן כסף וגו' השיבנו אליך" קל וחומר [שם] "ויאף נגנב", (שמות ו, יב) "הן בני ישראל לא שמעו אלי" קל וחומר (שם) "ויאף ישמעני פרעה", (במדבר יב, יד)

רש"י

וישברו עמו עמו שתו, חוץ ממנו לא שתו: (1) זוגהי. מעטלי:

של אותו את. ואנכי אלך ואקרא אותו: כל ההוא ליליא ברי. כל אותו הלילה היה הולך אותו הפונדקי וקרא על שפרי בית הכנסת כי טוב כי טוב ולא היה שום בן אדם עונה אותו: ושוי חמריה. ועשה חמורו רעונו לומר תקנו לרכוב עליו: אמר ליה הא אתא ליה וירא אלהים את האור כי טוב. והאורה אח לנפש האדם שהיא אור אלהים כחומר נר אלהים נשמת אדם ויפה תואר: (ז) זה אחד מעשרה קל וחומר שבתובים בתורה. לאו דוקא בתורה אלא גם בצנזאים וצנזאים בכלל שמקלמן בתורה ומקלמן בדברי קבלה. ועיין ביפה תואר: קל וחומר איך נגנב. כיון שאף מה שמלאנו השיבנו קל וחומר איך נגנב: הן בני ישראל לא שמעו אלי ברי. אף על פי שהכתוב משיב ואומר שהסיבה שלא שמעו הייתה מחמת קול רוח ובה נפרך הקל וחומר של משה, מכל מקום משה שפיר יליף קל וחומר ויפה תואר: קל וחומר לשבינה. אלא דיו לבא מן הדין להיות כדומי בריש תורת כהנים. והא דאמר קל וחומר לשבינה עשר אומר

מתנות כהונה

הכנסת כדאמרין בפרק ערבי פסחים (קא, א), או יש לומר שכוון אל התורה המונחת בצית הכנסת והיא מזוהרת האדם להיות נשמר שלא ללאת צלילה שנאמר (ח, ד) את האור כי טוב וכדלקמן, אמר ליה הפונדקי ומה שמו של אותו את ואנכי אלך ואקרא אותו: כל ההוא ליליא ברי. כל אותו לילה היה הולך אותו פונדקי וקרא על שפרי בית הכנסת כי טוב כי טוב, ולא היה שום בן אדם עונה אותו: ושוי חמריה. יש לפרש שהיה מתקנו, כדרך אומרם (שבת קמ, ב) משוי גומות, וזילקוט (רמו קמט) גרם שרי כלומר התיירו ממקום שהיה אסור שם, או יש לומר העיר החמר שהיה מחמר אחריו, ועיין ערך שו השני: אן הוא ברי. אנה הוא אחיך שאמרת שאתה מנפה עליו: אמר ליה הא אתא. פירוש הרי כבר בא לו שנאמר וירא אלהים וגו', וכן נאמר כאן (מד, ג) הבקר אור והאנשים שולחו:

לא טעם טעם ויין. דכתיב (מט, כו) ולקדקד נזיר אחיו נזיר ממש היה כדלקמן (לח, כ): [ו] תמן ברי. שם בארץ דרום היה פונדקי אחד שהיה עומד בכל לילה ולבש מלבושיו: זוגי. פירוש מלבושיו, ועיין בערך ערך זג השני: והוה אמר ברי. והיה אומר לאותן אורחים שהיו שם קומו לאו לכם שאעשה לכם לוויה, והיו יולאים האורחים וגזלנים היו מקדימין לפנייהם והיו גזלים אותם, ואחר כך היו הגזלנים נכנסים עם אותו פונדקי והיו חולקים עמו את אשר גזלו מן האורחים: ואתקבל תמן. ללון שם: קם. הפונדקי צלילה והיה לובש כלי זיניו ואמר לרבי מאיר קום כו': אית לי אח ברי. צלשון חכמה אמר כן: מסכי. פירוש מלפני: ואנא ברי. ואנכי יושב ומלפני לו מתי יבא וילך עמי. אמר ליה הפונדקי ואנה הוא אותו האת. אמר ליה בצית הכנסת והטעם שכן היה דרך האורחים ללון בצית הכנסת כדאיחא בפרק ערבי פסחים. אמר ליה הפונדקי ומה שמו

חידושי הרד"ל
[ח] אין בולם
בסדרה. כן לר"ך
לומר, וכן הוא בליקוט
(רמז קט)

רבינו תם משום דלמרינן בהפלת שהאב והאם ונתנין זו כל אחד ה' דברים והקדוש ברוך הוא נתן זו עשרה דברים (תוספות צבא בתרא ק"א, א): קל וחומר ואף כי אחרי מותי. אמר בפסיקתא מלמד שהיו מתביישין ממה שיותר מכל נביא אחר וחוזה: אף כי רשע וחוטא.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאבִיבָהּ יֶרֶק יֶרֶק בַּפְּנֵיהָ וְגו' " קל וחומר לשכינה י"ד *יום, (דברים לא, ב) **"הֵן בְּעוֹדֶינִי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הָיִיתֶם"** קל וחומר (שם) **"וַיֹּאף בִּי אַחֲרֵי מוֹתִי"**, (ירמיה יב, ה) **"וְיִבִּי אֶת רִגְלֵי רַצְתָּהּ וַיִּלְאֹף"** קל וחומר (שם) **"וַיֹּאֲפֶה תַתְּחִירָה אֶת הַסּוֹסִים"**, (שם) **"וּבְבֹאֲרֵךְ שְׁלוֹם אֶתָּה בּוֹטְחִי"** וקל וחומר (שם) **"וַיֹּאֲפֶה תַעֲשֶׂה בְּגֹאוֹן הַיַּרְדֵּן"**, (שמואל א ב, ג) **"הֲיֵהָ אֲנַחְנוּ פֹה בִּיהוּדָה יִרְאִים"** קל וחומר **"וַיֹּאף בִּי גֵלְךָ קַעֲלָה"**, (משלי יא, לא) **"הֵן צְדִיק בְּבֹאֲרֵךְ יִשְׁלָם"** קל וחומר **"וַיֹּאף בִּי רִשְׁעִי וְחוֹטְאִי"**, (אסתר ט, יב) **"וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׂוֹשֵׁן הַבֵּיכָה וְגו' "** וקל וחומר **"בְּשֹׂאֲרֵי מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ מָה עֲשׂוּ"**, (יחזקאל טו, ה) **"הֲיֵהָ בְּהִיּוֹתוֹ תָמִים לֹא יַעֲשֶׂה לְמַלְאָכָה"** קל וחומר (שם) **"וַיֹּאף בִּי אֵשׁ אֲכַלְתָּהּ וַיִּחַר וְגו' "**

ח [מד, י] **"וַיֹּאמֶר גַּם עִתָּה כְּדַבְּרִיכֶם בֶּן מַחְוֶה בְּנֵי אֲדָם שְׂנֵמְצָא אֶחָד מֵהֶן בְּגִיבָה אֵין בּוֹלָם בְּאַסְיָרָא, אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה בֶּן, אֵלָּא [שם] "אֲשֶׁר יִמְצָא אֶתוֹ יִהְיֶה לִּי עֶבֶד"**. [מד, יב] **"וַיִּחַפֵּשׂ בְּגֹדוֹל הַחֵל וּבְקִטְוֹן בְּלָה"**, ולמה עבד בן, שלא יאמרו: יודע היה היכן הוא מונח. [שם] **"וַיִּמְצָא הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בְּנֵימִן"**, בֵּין שְׂנֵמְצָא הַגְּבִיעַ אָמְרוּ לוֹ: מָה גִּבְבָּא בְּרַגְלָא, אָמַר לְהוֹן: גְּבָרָא דְיוֹסֵף יֵשׁ בָּאן, שְׁעִירִים יֵשׁ בָּאן, אַחִים שְׂמִכְרוּ אַחֵיהֶם אַתְמָהָא. [מד, יג] **"וַיִּקְרְעוּ שְׂמֵלֹתָם וְגו' "**, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא: **"שְׂבָטִים גָּרְמוּ לְאַבְיָהֶם לְקָרוֹעַ לְפִיכֶךָ לְקוֹ גַּם הֵם."** [שם] **"וַיַּעֲמֵס אִישׁ עַל חֲמוּרוֹ וְגו' "**, חַד מִנְהוֹן הָיָה נְסִיב טְעוּנִיָּה בְּחָדָא יְדָא

רש"י

(ח) שלשה בני אדם שגנבו ונמצא אחד מהן בגניבה אין כולן בסידה. בתמיה, וכי אין כולן חייבין צבית הסוכה:

מתנות כהונה

לרמות אצביס ועונש מכירת אחיכס זהו שגרמה לכס ולא ירוסת אמי. הכי גרס בליקוט אמר להם יש כאלן שיעיר. ולגירסת הספר פירוש אמר להם בנימין האיש הממונה על צית יוסף עשה כזאת, או אולי לר"ך לומר עבדל דיוסף או עובדל דיוסף: שבטים גרמו בו. במכירת יוסף שגאמר (לעיל ל, לז) ויקרע יעקב שמלותיו ועיין לעיל ופד, ט: לקו גם הם. צמדה כנגד מדה שקרעו גם הם שמלותם: חד מנהון בו. כל אחד מהם היה לוקח משאלו ביד אחד ונתנו על חמורו ולא הולך לעזרה, ודייק מדללל כתיב ויעמסו: בחד ידא. דייק הכי מדכתיב איש, להודיע כי כאיש גבורתו ציתר עז:

אשר הנחלים

זאת ככוונה, אחר שתיכף שחפש מצא: גנבא בר גנבא. כי דימו כי הגביע הוא יחוש התרפים, והוא שונא בטבע בטבע אמו, שלכן שניהם גנבו אותם לבל יסמכו בעליהם עליהם. והוא השיב להם מדוע

[ז] קל וחומר לשכינה י"ד יום. והא דכתיב אחר כך תסגר שצבת ימים, היינו מטעם דיו לצא מן הדין להיות כנדון כדלמרינן בגמרא (ז"ק כה, א): ביהודה יראים. גרסינן: [ח] אין בולם. בתמיה, ועיין צמב"ן: באסירא. בתפיסה צבית האסורין כן פירש רש"י וטרוך: ולמה עבד בן. למה עשה כן ולא התחיל מיד צאמתחת בנימין: מזה גנבא בו. כלומר מה זאת אהה גנב בן רחל שגנבה את התרפים, וצילקוט (רמז קמט) גרס הו גנבא, כלומר הרי זאת לו שטפה אחר הטבע ומדת אמו, והשיב להם בנימין לא כן הוא אלא יש כאלן בו. נתעורר עתה עונש שיעיר עוים ששחטתם

שלא אבו לצאת בלילה: [ז] זה אחד בו. ומזה נלמד מדות הק"ו שככה הוא: [ח] אין בולן באסירא. ולכן כתיב מלת גם, כלומר גם אם יונח כפי דעתכם שאתם לא גנבתם, עכ"פ אשר נמצא הגביע אצלו

מסורת המדרש
טו. ז"ק כ"ה. ז"ב
ק"א. וצמיס ט"ט:
טז. ל"ב מדות דר"א
צבס רבי יוסי הגלילי
מדה ה' וע' בספר
ל"ט מ"ט ע"ג:
זו. ילקוט כאלן רמז
ק"ג:
יח. לעיל פר' פ"ד.
עיין אסתר רבה ר"ט
פ"ה. מדרש תהלים
מזמור יו"ד. ילקוט
סדר ישב רמז קמ"ג.
ילקוט יהושע רמז י"ג.
ילקוט אסתר רמז
אל"ף י"ו:

אם למקרא

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
וַאֲבִיבָהּ יֶרֶק יֶרֶק
בַּפְּנֵיהָ הֲלֹא תִפְגַּל
שְׂבָעַת יָמִים תִּסְפַּר
שְׂבָעַת יָמִים מִחוּץ
לַמִּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאסְפֵי:
(במדבר יב"ח)
כִּי אָנֹכִי יֹדְעִי אֵת
כָּרְדִּי וְאֵת עֲרֻפְךָ
הַקִּלְשָׁה הֵן בְּעוֹדֶינִי יָמִי
עִמָּכֶם הַיּוֹם כְּמָרִים
הָיִיתִם עִם ה' וַיֹּאֲפֶה בִּי
אַחֲרֵי מוֹתִי:
(דברים לאב)
כִּי אֶת רִגְלֵי רַצְתָּהּ
וַיִּלְאֹף וַיִּחַר תַּתְּחִירָה
אֶת הַסּוֹסִים וּבְבֹאֲרֵךְ
שְׁלוֹם אֶתָּה בּוֹטְחִי
וַיִּחַר תַּעֲשֶׂה בְּגֹאוֹן
הַיַּרְדֵּן:
(ירמיה יב"ה)
וַיֹּאמֶר אֱלֹשִׁי הַדָּד
אֵלָיו הֲפֹה אֲנַחְנוּ פֹה
בִּיהוּדָה יִרְאִים וַיֹּאֲפֶה
בִּי גֵלְךָ קַעֲלָה אֵל
מַעֲרֹכֹת פְּלִשְׁתִּים:
(שמואל א ב"ג)

הן צדיק פארין יעקב
אף כי רשע וחוטא:
(משלי יא:א)
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר
הַמַּלְכָּה בְּשׂוֹשֵׁן
הַבֵּיכָה וְגו' הַיַּרְדֵּן הַיְהוּדִים
וַאֲבַד הַחֵשֶׁב מֵאוֹת
אִישׁ וְאֵת עֲשָׂרֹת בְּנֵי
הַקֵּץ בְּשֹׂאֲרֵי מְדִינֹת
הַמֶּלֶךְ כֹּה עֲשׂוּ וְכֹה
שְׂאֲלֵתֶךָ וַיִּצְוּ לָד
וְכֹה בְּשֹׂשְׁתֶךָ עוֹד
(אסתר ט"ב)

בְּהִיּוֹתוֹ תָמִים לֹא
יַעֲשֶׂה לְמַלְאָכָה אֵף
כִּי אֵשׁ אֲכַלְתָּהּ וַיִּחַר
וַיִּעֲשֶׂה עוֹד לְמַלְאָכָה:
(יחזקאל מו"ה)

שינוי נוסחאות

(ח) אמר להון גברא
דיוסף יש כאן,
שעירים יש כאן,
אחים שמכרו ...
בליקוט (הובא במ"כ)
איתא: "אמר להון יש
כאן שעיר, יש כאן
אחים שמכרו ...

חידושי הרש"ש
 [ח] אלא בעיר של עשרה בני אדם. עין סנהדרין (טו, ז) פלוגתא רבי יאשיה ורבי יונתן גבי עיר הגלחה:
 [ט] מה נאמר לארזי במעשה חמר. לפי זה יהיה המזון צביבת לארזי להאדון שבשמים:

אמרו יושר
 [ט] מה נדרב בכסף שני. שגרה, שהוא מונח ביד. וכן הגביע, גלוי שלא חטאו בזה, אבל נדבר אחר חטאו:

להודיע כי כאיש גבורתו ציטר עוז: ואת אמר וישבו העירה. דמשמע העירה כל דכו (רש"י). עזיר פירושו כזמה מקומות עיר קטנה: של עשרה בני אדם. ורלוטו לומר שהיו השבטים אמילי כח ולא היה נחשב מזרים בעיניהם לענין המלחמה אף שהיתה מטרופולין עשרה בני אדם: (ט) מה נאמר בכסף ראשון בו. שגל לבאר כי ענין הגביע הוא עילה, כי היה זה כענין כסף ראשון ושני שלא היה אלא דרך עיללה וכן אף זו עילה. וזהו מה נאמר בכסף ראשון ומה נדבר בכסף שני שלא היו אלא דרך עיללה, ומה נלמד בגביע שהוא גם כן עיללה כזה. ומשום דמכל מקום קשה ללך הו ליה לכתום אלא לפרש שיחמו, לזה אמר שסתם הדברים כדי לרמוז בו עוד שאר ענינים (וזר הקודש): מה נאמר לארזי במעשה חמר בו. להבין כונת יהודה בזה הוא לומר שאין לדון אדם בשיקול דעתו הקל, רק בשכלו של אל דעות, שהרי אנו לפי שכלנו ודעתנו אין בנו חטא ועון, אבל מה נאמר לארזי במעשה חמר שכי דעתיו אין עון שגוג היה וחשב שהיתה קדשה ולא הכירה, והאלהים מלא עונו וכתבו בצורה ששכב עם כלתו. ומה נדבר בצלחה שלפי דעתנו לא מלינו עון בראותו ענין שגל צלצל יעושי אביו ואמר לה דיה אחרות אמי שהיה לרה אלא גם שפחת אחרות אמי. וכן בדינה שדין עשיו שטמא את אחותיו, ואנשי שכם לא מיחו בשכם והיו חייבים הריגה ולא מלינו עון בענין דינה, והאלהים מלא עון בענין דינה ששם פיי יעקב לומר עכרתם אותי וגו'. שכל אלו הם אנו לא מלאנו עון, האלהים מלא. אם כן כמו כן טכשו אף שלפי דעתנו אין אנו מולאים לנו עון, אפשר שהאלהים מלא לכן הטנו עבדים לארזי כו' יד יוסף): מה נאמר לאבא בו.

איש וגו' שכל אחד העמים בלא עזר חבירו: מטרופולין היתה. עד פירושו כפר כמו שמבואר רות רבה (א, ה), ובחסות רבה פסוק ויהי בימי ז' עיין שם, וכאן היה לו לומר וישבו מזרים אלא להודיענו מתשבותם שחשבו לעיר קטנה לענין המלחמה: (ט) מה נאמר לארזי. שיש כאן ג' לשונות, ודורש על פי מדה י' על ג' ענינים שיש בהם לחוש שיתצבו אותם היינו כסף א' וכסף ז' אף שלא תצב אלא הגביע, חשבו כמו תציעת הגביע בעלילה כך הכספים, והשמיע יהודה מן האד כשם שאין עלינו אשם בכסף ראשון שכבר הודה להם האיש כספכם בל אלי כך בגביע ובכסף ז', ודרשו צביבת ארזי ג' משמעות, א' כפשוטו על יוסף, ז' על השם יתצרך אדון הכל, ג' יעקב, וכללעיל (פ), הן ארזי גם כן ג' פירושים אלו: במעשה חמר. הנה בוודאי הא' ליוסף, ובוודאי הג' ליעקב חשב כסדר אף בוודאי הז' להשם יתצרך לא חשב כסדר שחמלה היה מעשה דינה, ואחר כך בלהה ואחר כך חמלה שהתוודה חמלה על עולמו, ואחר כך על ראובן הבכור, ואחר כך על דינה: אם נאמר לך חטאנו. שהפסוק מכחיש עולמו, חמלה אמר מה נלמדק שיש להלמדק לומר לא חטאנו אף לא יועיל, ואחר כך אמר האלהים מלא את עון עבדיך הרי שחטאו ואין להלמדק. וזה שאמר אש נאמר לך וכו' אלהים ענה בנו על חטאים אחרים שבידינו: מצא בעל חוב. לעיל (פה, ז) על שנמלאו יחד: ממצה את החבית. מלא מלשון מימי כמו שנאמר וייקרא א, טו) ונמלה דמו ובלשון חז"ל כשתמלי לומר, וכמו שמבואר לעיל (סימן ז) לפת מלאו ושם נסמן, והמשל מחבית וכו' והגמל שכלו זכיותינו ולא נשארנו רק עונותינו וגובה ממנו:

מטרופולין. אש של מדינות:
 רש"י
 אש כן כמו כן טכשו אף שלפי דעתנו אין אנו מולאים לנו עון, אפשר שהאלהים מלא לכן הטנו עבדים לארזי כו' יד יוסף): מה נאמר לאבא בו. דריש שצלו לומר שקבלו על עצמם עול עבדות שמה מלך חוקק לער אציהם ותרעמותו עליהם כזמה ענינים עד כי לא יוכלו עוד לראות פניו. וזהו מה נאמר לארזי לאבא שצארך כענין ביוסף, רנוט לומר זמה ינחמוהו עליו. ומה נדבר זמה שלעטרוהו לפי שעה בשמטון. ומה נלמדק בצנינו כי האחרון הכבד: אם נאמר לך חטאנו. נדבר הגביע זה לא יתכן באשר גלוי ידוע שלא חטאנו. ואף אם נאמר שלא חטאנו בגביע, על כל פנים האלהים מלא את עון עבדיך מלך אחר דהיינו ממכירת יוסף ושאר חטאים הנזכרים (וזר הקודש), וסבב עתה לפרוע ממנו: ממצה בו. ממרק אותו היטב מכל אשר בו עד שלא נשאר בו רק השמרים, כך הקדוש ברוך הוא מדקדק אחריו וממלה עלינו מדת דינו. ודרש מלא כמו מלה:

מתנות כהונה

מטרופולין. פירש הערוך אש של עיירות, בלשון יון מטרא אש, ופולין עיירות: עיר. בכל מקום פירושו עיר קטנה לאפוקי כפר וכרך היא עיר גדולה, אבלאיתא בכחוצות בפרק הנושא (ק"ה, ז)

נחמד למראה

[ח] וישבו העירה וגו'. אמר רבי אבהו מטרופולין היתה ואת אמרת וישבו העירה, אלא מלמד שלא היתה חשובה בעיניהם אלא בעיר של עשרה בני אדם. כבר התבאר כי ה"א שבסוף התיבה היא משלמת חסרון הלמ"ד שבראשיתה המשמשת להורות על הקירוב, ואם אין שם למ"ד בתחלתה ולא ה"א בסופה אזי תחסר מלת אלהייה על הגיבוע והדיבור, והנה לשון שיבה הוא בצמינת מה שאליו כמו וישב ראובן אל הבור (בראשית לו, כט) על כן הוא נקשר תמיד עם

באגדת פטירתו של רבינו הקדוש: [ט] הכי גרסינן נאמר לארזי בכסף ראשון: ממצה בו. ממרק אותו היטב מכל אשר בו עד שלא נשאר בו רק השמרים, כך הקב"ה מדקדק אחריו וממלה נחמד למראה
 מלת אל, לא עם למ"ד המשמשת, וכאן נאמר וישבו העירה, והיה נכון לומר וישבו אל העיר או וישבו העיר בחסרון מלת אל כי הוא מתוקמח בלישנא כמו שהתבאר כבר במקום אחר, ומדקאמר וישבו העירה לר"ך לומר שתחסר מלת אל כמנהג הלשון והה"א היא מאותיות האמנותי' הנוספות שהוראתו להקטין על הענין, וזהו שאמר רבי אבהו ואת אמרת וישבו העירה. ואלוהי מה שנאמר אחריו (יד, יז) ויצא יהודה ואחיו ביתה יוסף צה"ל בסוף אף על פי שהיא נקשרת עם לשון ציאה, ולכאורה ליכא

אשר הנחלים

להם כל היסורים (הזאת) [האלן], כי אין להם במה להצטרף לפני ה'. ובאגב רמזו עוד שפנין שאיננו יודע מה ישיב לאביו משלשה בניו: אם נאמר לך חטאנו בו. כלומר בזה החטא בודאי לא חטאנו עתה, לא לקחתו הגביע, רק באמת חטאנו במקום אחר, ודאת ירדנו עתה, וזהו אלהים מצא עון עבדיך. כאלו חפש ממקום אחר ומצא עון בנו

מטרופולין. כי מלת עיר הוא על עיר קטן (מתנות כהונה). ומפרש מפני שאצלם לא נחשבה רק בעיר קטנה, כי חמתם בערה במ וחשבוה בלעוה, ונחשבה העיר בעיניהם כאין: [ט] מה נאמר בכסף ראשון. כי אמריה הוא רכות והדיבור הוא קשות כמאמרם, והנה בפעם הראשון יוכל להצטרף מעט כי אינו קשה כ"כ, אך עם כל זה לא נוכל לומר

מסורת המדרש
 יט. תחומא כאן סוף סימן י"ד:
 כ. לעיל פרשה פ"ה.
 ילקוט סדר וישב רמז קמ"ה:

חידושי הר"ל
[ט] הא שלום
דבוליה נצפה. כן
לך לומר, ולשון עבר
החגה הוא, עיין פרוך
ערך נף השלישי:

אמרו יושר
עלו לשלום. הרגישו
מה שלום הוא זה, הלא
קטטה הוא, השיבו,
שדברי רוח הקדש הוא
ששטרס, כי עוד יעלו
טובם בחמה ושלום
לאביהם:

נער פורפריה. הכוונה בזה שאסר עלמו באלה וקללה אם יעשה כזאת. והוא על דרך שאמר נחמיה גם חלני נערתו ואומרה ככה ינער האלהים וגו' וככה יהיה נעור וריק (סס ה, יג), וכן יוסף ראה לסלק עלמו מהנחת עבודתם נשבע על זה. ולקיום הדבר נער פורפריה כלומר שכן יהיה נעור וריק אם יחמוד הנאה זו. ועל כזאת יפול לשון חלילה, כלומר חם ושלום שאכשל באלה ובשבעה זו (יפה תואר): אמרין ליה השלום דבוליה נשפה. נריך לומר הא שלום דבוליה נשפה. וכשפה הוא מלשון נף וחושך. כלומר זה הוא שלום דבוליה חשך ואפילה ויפה תואר. ובעל אור אמת גרם הוא שלום דבוליה קטטה. והכי קאמר ליה יהודה ליוסף אתה אמת עלו לשלום אל אביכם, אם כן יאמנו נא דברך להיות עליותנו אל אבינו לשלום, כי אין זה אלא זהיות בנימין עמנו, אבל בלא בנימין שלום דבוליה חשך ואפילה וקטטה: ורוח הקדש צוחת שלום רב בו. כדי שלא יסיים הפרשה בדבר רע נקיט האי קרא (יפה תואר):

[מד, יז] "וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִי וְגו' ", רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲחָא: נֶעַר פּוֹרְפוּרִיָּה. [שם] "הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יְהִיָּה לִי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אָבִיכֶם", אָמְרִין לִיה: הַשְּׁלוֹם דְּבּוֹלִיָּה נִשְׁפָּה, וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ צוֹחֵת: (תהלים קיט, קסה) "שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרְתְךָ":

רש"י

(ט) ויאמר חלילה לי. נענע פורפירא שלו: ואתם עלו לשלום אל אביכם אמר ליה הו שלום דבוליא נטיפא. כלום זהו שלום שניטפה החבית כולה, כלומר שכבר אנו חסרין והולכין ואתה פורץ לחסרנו עד לא שארית:

מתנות בהונה

נער פורפריה. דורש מעשות זאת משמע שמראה באלבע ליה דבר, כמו שאמרו חז"ל (במדבר רבה טו, ד) החדש הזה, וזה לכם הטמא וכדומה, וכן כאן החזיק הפורפירא בידו ונערה ואמר חלילה לזאת מעשות, וכמו שאמר אלל נחמיה (ה, יג) כשהוכיח אותם על שהחזיקו הבנים שלקחו מאחיכם ברעב אמר גם חלני נערתו, ואומר ככה ינער אלהים וגו' אמרין ליה השלום בו. עיין לעיל (ג, ז). ומה שאמר נשפה מלשון דשף מדוכתיה לנשוף מדוכתיה, פירוש איך תאמר שזהו שלומנו שנעלה לאבינו שכל שלומנו קפלה ממנו. ורוח הקדש הדורשת שלום הגדיקים קראה עליהם שלום רב שכן יהיה בסוף שתעלו לשלום לאביכם, ויאמר רב עוד יוסף חי, וזהו דרך המדרש שכל ענין שנעשה בארץ, רוח הקדש היא החכמה העליונה עונה ממרומים, וכמו שאמר (משלי ח, לא) משחקת בתבל ארצו ושפטויה את בני אדם, משחקת כמו שאיתא לעיל (פה, ט) לעונש, ושפטויה לטובה כמו כאן וכדומה הרבה:

אם למקרא
שלוש רב לאהבי
תורתך ואין למו
מכשול:
(תהלים קט:קסה)

משנת דרבי
אליעזר

[ט] אמרין לו
השלום דבוליה
נשפה. יס לפרש
לשון נף וערב, דגבי
שלום כתיב (במדבר
ו, כה) יאר ה' וישם
לך שלום, וכן מלינו
בגמרא (שבת כג, ב)
נר שבת קודם מפני
שלום בית, וההפוך
הוא נשף וחושך,
אי נמי פירושו לשון
קפילה כמו נשף ימאח
וכו' במשכת ברכות
ג, ב, ודייק מדהוי
ליה למיכתב לאביכם
וכתיב אל אביכם כמו
אל בפתח, כלומר
שלאבין אין שלום
כיון שבנימין במאסר
נקפץ:

את זה. וזילקוט (רמז קמט) וכן בפירוש רש"י גרם נטפה כלומר נטף והלך לו, ובפירוש רש"י ראיתי וזה לשונו זהו שלום שניטפה החבית כולה, כלומר שכבר אנו חסרים והולכים ואתה פורץ לחסרנו עד לא שארית עכ"ל, ומתוכו נראה שגירסתו היתה נטפה: ורוח הקודש בו. כלומר כי לא מחשבותי מחשבותיכם, כי כל הגלגולים אלו לעשות שלום בזהו ובהבא וגו' אל בהבה וחיבה:

נחמד למראה

התיבה משמע במקום למ"ד בתחלתה להורות על הקיבוץ, והוא שהם לא הלכו בתחלה אל בית יוסף, אבל הלכו אל הבימה בתשע שנים ימלאו אותו לפי שמהגו היה ללאת לבימה, אלא שלא מלאוהו שם כמה שנאמר והוא עודנו שם, וזהו מה שפירש רש"י שם שהיה ממתין להם, עד כאן לשונו:

אשר הנחלים

מכולנו, כי הבינו שהוא אומר זאת בדרך צחוק להכאיב לבם, שידע שאין שלום אם יקחו אותו, ולכן הסב המדרש שהם השיבו זאת לו: ורוח הקודש צוחת. כלומר ובאמת לא ידעו ולא הבינו שכוונת יוסף באמת לעשות שלום, כי כל כוונתו לצערם מעט בכדי שיכופר עוונם וחסתם, ואז יתוך השלום האמיתי ביניהם:

עלינו מדת דינו ודרש מלא כמו מלה: נער פורפריה. היה מנער ומנענע מלבושיו, כלומר דרך ריחוק דעת וחזוק דבריו, ויאמר חלילה כו' אין אתם חשודים בעיני כלל רק הנער לקחו כדי לקסם על אחיו היכן הלך, כך מלאתי זילקוט, ודרש חלילה שבבגדיו משמיע קול וטובה חלילה, כעין שדרשו (לעיל טז, ד) אלל הכי קרא שמו יעקב, וגבי נבוכדנצר: השלום דבוליה נשפה. לשון השופה יין, כלומר נשפה והורק כל השלום אם תעכז

למימר שיהיה ה"א במקום למ"ד בתחלתה. איברא יפה היא נדרשת דאיתא במדרש ילקוט וישב רמז קמב) ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם, למד היה ללאת בכל יום לבימה לדון ואחיו יום לא הלך שלא לבייש את אחיו מפני מזריים, עד כאן. וכפי זה נכון הוא שה"א שבסוף

עד שחשבה לעון גדול מאור, כי שם עוון הונח על חטא גדול מאור: נער פורפריה. היה מצער ומנענע מלבושיו, כאיש האומר בחזיון דעת הדבר שאינו יכול לסובלו, שח"ו איננו חפץ בעול גדול לקחת כולם לעבדים, כי אם את אשר נמצא הגביע בידו: השלום דבוליה נשפה. כלומר אם תחפץ ככה לקחת לעבד אז נישוף ונידה השלום